

URBANISME ISLÀMIC A ONDARA

El casc urbà d'Ondara a l'època islàmica ocupa l'espai que va des d'el castell fins el barranc de l'Alberca —almenys la major irregularitat dels carrers així ens ho assenyala—, possiblement perquè era el lloc més fàcilment defensable.

Del procés de creixement res es sap, i difícil serà tindre dades. Podem suposar que el caseriu anà creixent poc a poc i arriba a englobar al castell. Les úniques dades que coneixem són les de la població, poques però suficients:

1510	130 cases de moriscos (Costa y Mas)
1520	160 cases de moriscos (Boronat)
1565-1572	...	80 cases de moriscos (Jerónimo Muñoz)
1574	90 cases de moriscos i 22 de cristians vells (Sanchis i Sivera)
1609	160 cases de moriscos

Al moment de l'expulsió hi havia en Ondara, doncs, 160 cases, que hi ha que repartir entre el casc urbà i les seves alqueries —Pinella, Benicarrac, Vinyals, Alfatares, . . .—, el que ens dona com mínim 100 cases per Ondara, que coincideix amb el número de cases de l'actual casc antic, i per tant més de 500 habitants.

100 cases representa un número suficient gran per a que es reflexe sobre el plànol els caràcters urbans musulmans:

- Carrers estrets i irregulars. Es aquesta una constant dels nuclis urbans medievals, tan musulmans com cristians —gòtics—, però la diferència radica en que el carrer islàmic no te una direcció fixa sinó que va serpentejant. El carrer islàmic és un espai que porta a una propietat privada, la casa, en canvi el carrer gòtic és un espai que te una direccionalitat, que porta a un lloc determinat: l'església, el mercat, les portes d'entrada . . .
- Conseqüència d'aquesta irregularitat serpejant dels carrers les illes són també molt irregulars, sense cap forma prefigurada. No passa així amb les illes gòtiques, que són totes, amb més o menys irregularitats, rectangulars.
- En el parcel·lari, el conjunt dels patis, és on es veu clarament els caràcters islàmics: no hi ha cap patró, les parcel·les són totalment irregulars, situades sense cap ordre dins de la parcel·la de l'illa i envaïnt una l'espai de l'altra.

— Absència de places —la del mercat és conseqüència de la desaparició del castell—. Un racó, un eixamplament del carrer fa la funció de plaça, innecessària pel sistema de vida musulmà, on sovint s'instal·la un mercat —soc— ambulant.

La tradició situa el soc d'Ondara en un eixamplament-raconada del carrer de Sant Cristòfol.

Aquestes característiques fan de cada nucli urbà un conjunt diferenciat, on destaca l'absència de perspectiva, absència més exagerada encara que en els nuclis gòtics, el que provoca un sentiment de familiaritat, de privatització de l'espai: la vista no es perd mai —compareu-ho amb un carrer d'obertura recient que careix de fons, on la vista es perd—, xocant sempre amb una casa propera i coneguda.

Un altre aspecte interessant és el nom dels carrers: en casi tots els centres dels pobles moriscos hi ha una gran abundància de noms de sants — a la inversa no és vàlid. Desaparegut el primitiu nom islàmic sols resta el que els cristians els imposaren, abans de l'expulsió: Sant Benet, Sant Antoni, Sant Joan, . . . Es una característica que contrasta amb la toponímia dels pobles medievals gòtics: carrer de Dalt, carrer de Baix, Major, del Forn, . . .

Del castell també hi han poques dades. Sabem que dins d'ell hi havia una capella amb l'advocació de la "Natividad de Nuestra Señora", en la que el Patriarca Ribera va prohibir la celebració de la missa, ja que en ella no cabien els cristians nous, possiblement, com suposa Sanchis i Sivera, perquè era de dimensions reduïdes.

Sembla que una tanca rodejava el poble, però no hi ha que vore en ella grans dimensions ni un element purament defensiu, ja que la seva existència no seria permitida per la part dominant de la societat. Les muralles aleshores sols s'edificaven en els pobles cristians, com Xàbia, Benissa, Teulada . . . En aquesta tanca, si realment existia, hi ha que vore sols un element separador d'espais, que defineix clarament els límits del poble.

Josep Ivars